

LÓFUTTATÓK HÁLÓZATA A DUALIZMUS KORÁBAN¹

BACHER-TULI ANDREA

KIVONAT: A kiegyezés korszakában a lóversenyek fontos társasági eseményt jelentettek, amelyet az uralkodó elit nyilvános szerepvállalása és a szórakoztató tömegkultúra együttesen jellemezett. A versenyüzem háttérében a lovaregyletekbe tömörült politikai-gazdasági elit fejtette ki tevékenységét, amelynek hatósugara a Monarchia egészére, sőt annak határain túlra is kiterjedt. A 20. század elejére versenyterek egész hálózata tűnt fel a térképen, többségük a Magyar Királyság területén helyezkedett el. Ezeket a versenypályákat különböző egyesületek tartották fent, melyek tagsága és tisztviselői köre számos átfedést mutatott egymással, szervezetileg pedig előbb-utóbb többnyire a két központi egyesület, a Magyar Lovaregylet vagy az Osztrák Jockeyclub felügyelete alá kerültek.

A versenyüzem leginkább egy-egy kulcsfigura erőfeszítéseinek köszönhetően terebélyesedett. A hálózatelemzés fogalomtárában ők az úgynevezett erősen kapcsolt csomópontok. Kétségtől ilyen csomópont volt a korai időszakban gróf Széchenyi István, aki a futtatásokat annak minden szükséges apparátusával meghonosította, vagy gróf Batthyány Elemér, aki nyugat-európai színvonalra emelte a hazai lóversenyzést. A szerveződés fontos szorgalmazója volt a példaként bemutatott gróf Esterházy Miklós is, akinek udvari kapcsolatai minden bizonnyal nem elhanyagolhatók e tekintetben.

1 Előadásként elhangzott a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület „Hálózatok és kapcsolatok” című Hajnal István Kör-konferencián, 2021. augusztus 26-án, Székesfehérváron. – A „Dualizmus kori emlékeztörténet” tématerületi kutatás, a TKP2020-NKA-23 sorszámú, TKP-37-3/PALY-2020 iktatószámú pályázat keretében, az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 (2020-4.1.1-TKP2020) pályázati program finanszírozásában valósult meg.

A lóversenyzés egy-egy vidéki helyszínen való meghonosítása és működtetése – a terület természeti adottságai mellett – nem egyszer a futtatói elit kapcsolatainak függvénye volt. A birodalom területén a 19. és 20. század fordulójára egy olyan versenyrendszer alakult ki, amely a nyugati, elsősorban a német versenyidényhez igazodott, így vált lehetővé, hogy a Monarchia a futtatói elit révén egy nagyobb versenyhálózat részévé is válhatott.

Az 1902. év versenyidényének mintajellegű elemzése is igazolta a lóversenyüzem hálózatjellegű működésének előzetes hipotézisét.

KULCSSZAVAK: lóverseny, versenypálya, hálózatelemzés, társadalmi elit, gróf Esterházy Miklós, Magyar Lovaregylet

A lovashagyományok ma is a magyar kultúra szerves részét alkotják, s a Kinccsem – Nemzeti Lovas Program révén két évtizede kifejezetten a közérdeklődés látóterébe kerültek. A magyar lovaskultúra megnyilvánulásaként immár tizenhat éve a Hősök tere tavaszról tavaszra, 2011 óta pedig őszi őszi valódi lóversenypályává alakul át, ahol a Kárpát-medence legnagyobb lovas rendezvényének fénypontját jelentő Nemzeti Vágtát futják. A lóversenyzés hazánkban komoly előzményekre tekint vissza, amely a közelmúltban a történettudomány területén viszonylag kevés figyelmet kapott, és többnyire is csak gróf Széchenyi István kapcsán, aki az intézményesített futtatásokat hazánkban közel 200 évvel ezelőtt meghonosította, kerül említésre. A lóverseny mint a felső tízezer szórakozása a 19. században a magyar lovaskultúra leglátványosabb formája lett, amelybe valamilyen módon azonban az egész társadalom bekapcsolódott, s így a futtatások a 19. század végén igazi virágkorukat élték.

Az osztrák–magyar lóversenyzést működtető és fenntartó egyesületek és futtatók körének szerveződése a 19. század végére jelentős változáson ment át, amelynek eredményeként feltehetően a 20. század elejére egyre összetettebbé, átfedéseket mutató csoportosulásokká, azaz hálózatosabbá vált. Ezért az alábbi

megközelítés arra keresi a választ, hogy a 19. és 20. század fordulójára a hazai lóversenyüzem szereplőinél mennyire mutatható ki a hálózatos felépítés.²

A vizsgálat alapjául a *Vadász- és Versenylapban*, a lóversenysport hivatalos közlönyében a példaként kiválasztott 1902-es évben megjelent adatok szolgáltak, mégpedig tizenöt, alább részletezett versenyegylet vezetőségének tagjai, valamint tizennyolc versenytér (tizenhét a Magyar Királyság területéről, valamint tizennyolcadikként a bécsi pálya) 130 versenynapjának 678 futamában résztvevő versenyló-tulajdonosok névsora került összehasonlításra. Azaz a versenyeket szervező és lebonyolító közegek közötti átfedések, földrajzi működési körök alapján a versenyüzemet fenntartó istállótulajdonosok érintkezésének lehetőségei, továbbá példaszerűen egy-egy központi személyiség szerteágazó tevékenységének vizsgálata képezték a kutatás tárgyát. A személyközpontú kapcsolatháló-elemzés a lóversenyzés világának további szereplőit bevonva a kutatásba az összefonódások árnyaltabb ábrázolását tenné lehetővé, valamint minden bizonnyal érdekes eredményekkel szolgálna a hivatásos zsokéék és trénernek szolgálata helyeinek összevetése is, ez azonban meghaladta e vállalkozás lehetőségeit.

A lóversenyzés keretei

A futtatások hazánkban reformkori meghonosításukat követően, a dualizmus korában, a beköszönő új évszázadban váltak széles körben is népszerű szórakozássá. A lóversenyzés ekkor még elsősorban a galoppversenyzést jelentette, másik válfaja, a napjainkban ismertebb ügetőversenyzés ekkor még gyerekcipőben járt. A lóversenyzésben a társadalom minden rétege érdekeltté válhatott, és anyagi lehetőségeinek, szakértelmének, valamint elkötelezettségének mértékében különböző szinteken kapcsolódhatott be a zöld gyep nyújtotta tevékenységekbe. Tenyésztők, versenyistálló-tulajdonosok, egyesületi tagok, zsokéék, idomárok, versenyrendezők, fogadási vállalkozók, tudósítók, egyéb alkalmazottak, fogadók és nézők mind a lóversenyüzem hasznélvezői (vagy éppen vesztesei)

2 Bővebben lásd Albert et al., 2017.; Barabási, 2008.; Düring–Eumann, 2013.; Halmos, 2005.

voltak. A lóversenypálya – helyhasználati szabályai következtében – egyszerre volt a társadalmi érintkezés és elkülönülés helyszíne. A színházhoz hasonlóan itt is adott volt az élményközösség: arisztokrata és gyári munkás ugyanazt az „előadást” élvezte, ám bevonódottságának mértéke és a megváltott belépőjegy által meghatározott nézőtéri helye mégis választóvonalat húzott az egyes társadalmi csoportok közé. A sikeres istállótulajdonosok nagy társadalmi tekintélynek örvendtek, alakjukat egyfajta városi mítosz is övezte, melyet Krúdy Gyula is megörökített álmoskönyvében: „Hát még az istállótulajdonos mit jelentett a régi Pesten? Álomlovag volt ő, aki a szegények álmaiban felragyogott, hogy bizalmat merítsenek belőle eljövendő szerencséjükhöz. A közfelfogás szerint az istállótulajdonos mindig nyer. Ha nem a maga lován, akkor a másén. [...] Az istállótulajdonos úgy szerepelt a régi pesti fantáziában, mint aki mindig kaviárt, osztrigát, pástétomot eszik, az alázatosan köszöngető bukmékerektől elveszi a pénzüket... Testvéri viszonyban a lovával, amely akkor nyer, amikor ő akarja. A szép, fiatal nők mind az ő fiákerét bámulják az utcán, a színházban a szép színésznők kacsingatnak, az orfeumban az ő fülébe húzza a banda... ő az úr ebben a városban, hírnév környékezi, és nyereség üti a zsebét.”³

A dualizmus korszakából kiragadva vizsgált időpontban a galoppversenyzés keretei már csak kis mértékben bővültek a Magyar Királyság területén. A lóversenyüzem összefonódásainak bemutatására példaként az 1902. év kínálkozik, mert maguk a kortársak is úgy vélték, hogy a versenyügy ekkor elérte fejlődésének felső határát: „A versenyek díjazásai, minthogy a Lovaregyletek már elérték azt a határt, a melyen a jelen viszonyok közt egy-hamar túllépni nem lehet, nagyobb változást nem mutatnak fel, oly niveaun állunk e tekintetben, milyenen Anglia és Franciaország kivételével más állam egy sem Európában.”⁴ Ebben az évben a versenydíjakra kiadott összeg meghaladta a négy-millió koronát, és 1279 versenyló (a meglevő 2273-ból) állt starthoz több mint 160 versenynapon a 31 hivatalosan működő versenypálya valamelyikén a bi-

3 Krúdy 1925, 307–308.

4 Az 1902. év története. *A Vadász- és Versenylap Sport-Albuma*, 1902–1903. Pallas, Budapest, 1902.

rodalomban, közülük 21 hazánkban feküdt.⁵ Ez mindenképpen a szerveződés magas fokát jelentette, igaz – a kortársak hiedelmeitől eltérően – nem a legmagasabbat. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a versenynapok számának enyhe növekedésétől eltekintve jelentősebb változás valóban nem következett már be a lóversenyüzemben a Nagy Háborút megelőzően.

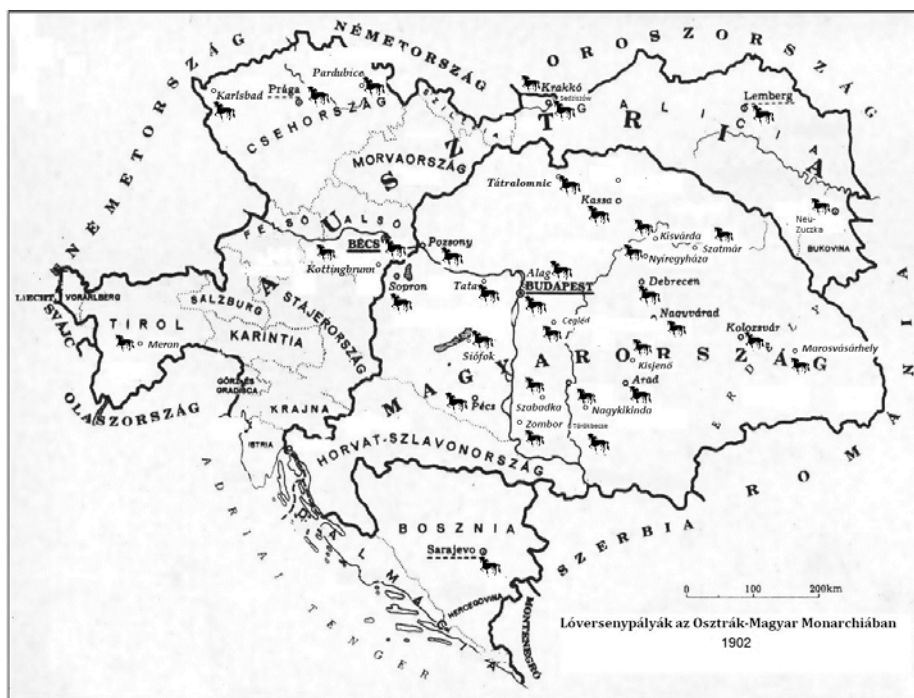
A Monarchia lóversenyüzeme a korszakban pulzáló, dinamikusan változó képet mutatott: folyamatosan születtek, átalakultak vagy éppenséggel megszűntek lóversenypályák. Így a korszakban a pályák abszolút számát nehéz megbecsülni, már csak azon oknál fogva is, hogy mind az évkönyvek, mind a szaklapok csupán a hivatalosnak tekintett, tehát a két központi lóversenyegylet – a bécsi székhelyű Jockeyclub für Österreich és a Budapesten székelő Magyar Lovaregylet – által elismert versenyzőhelyeket jegyezték.

A versenystatisztikák tanúsága szerint a 19. század utolsó harmadát és a 20. század első évtizedét felölelő időszakban a „hivatalos” pályák száma 10 és 37 között alakult, s míg számuk a korszak elején többnyire 20 alatt maradt, a korszak vége felé meghaladta a 30-at. E versenyzőhelyek nem mindegyike bírt állandó jelleggel, többségük csupán ideiglenesen, a tavaszi, illetve őszi versenyszezon idejére, többnyire legelőkön kialakított pálya volt.

Számos versenypálya üdülőhelyen létesült, kihasználva az ott időző nagyszámú látogatót, és emelve az üdülőhely vonzerejét. Ilyen megfontolásból rendeztek versenyeket a Monarchia híres fürdőhelyein, Tátralomnicon, Siófokon, Karlsbadban és Gmundenben is. A tartományok fővárosaiban, Prágában, Lembergben és Zágrábban is működött hippodrom, sőt a birodalom által okkupált Bosznia-Hercegovinában politikai okokból honosították meg a lósportot, itt a Szarajevó melletti Ilidzse fürdőn alakítottak ki versenypályát. Ezenkívül a hadsereg is tartott mérkőzéseket, néhány kivételtől eltekintve pályáik többsége minden bizonnyal ideiglenes pálya volt, egy-egy ezred állomáshelyének közelében kialakítva. Ilyenek működtek többek között a szerbiai Versecen, Fer-

5 A következő helyeken tartottak versenyeket Magyarországon: Budapest, Tátralomnic, Tata, Alag, Pozsony, Siófok, Debrecen, Arad, Nagyvárad, Szatmár, Marosvásárhely, Kisjenő, Törökbecse, Nagyikinda, Kisvárd, Sopron, Pécs, Kolozsvár, Szabadka, Kassa és Zombor. Ausztriában: Bécs, Kottlingbrunn, Karlsbad, Pardubice, Krakkó, Lemberg, Szarajevó, Meran, Sedsizow és Neu-Zuczka (Sadagora).

tőszentmiklóson, Aradon, Kiskánizsán, Belényesen, Cegléden stb., ezek közül országos jelentőségre a soproni pálya tett szert.

1. térkép, Lóversenypályák az Osztrák–Magyar Monarchiában, forrás: a szerző szerkesztése

E versenypályák működéséhez szükséges képzett lóanyagot a háttérben meghúzódó tenyésztők és idomítótelepek biztosítottak. Téves nézőpont lenne azonban a lótenyésztést a turf alárendelt tényezőjeként értelmezni. Eredeti célkitűzését tekintve a lóversenyzés a tenyésztést segítő intézmény, amely során a legjobb egyedek kiválasztása megtörténik. A lótenyésztésnek a korszakban kiemelt gazdasági és honvédelmi szerepe volt. A ló fontos kiviteli cikk volt, 1897 és 1906 között a lóexport 32 000–43 000 darab között mozgott, 1911-ben pe-

dig meghaladta a 60 000 darabot.⁶ 1901-ben például húszmillió korona bevétel származott a 33 000 jószág exportjából, amelynek legnagyobb hányada Ausztriába és Olaszországba irányult. A célországok között szerepelt többek között Németország, Románia, Belgium, Oroszország vagy Törökország is.⁷ Emellett katonai alkalmazásuk – felderítési és a szállítási feladataik következtében – a 20. század első felében jelentős volt.⁸ Magyarországnak a katonai utánpótlásban a lószükséglete a 20. század elején évi 10-12 000 darabra rúgott.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a futtatásoknak a szelekciós feladatoknál már Széchenyi is szélesebb rendeltetési kört szánt: gazdasági vonatkozásaival párhuzamosan társaséleti összekötő szerepét és egyúttal az ország modernizálásának eszközét látta benne: „[...] a’ rendes Pesti összejövetelek által Hazánk lakosai is egymással bővebben megismertetni fogja, ’s annál fogva olyan tárgyak kifejlődését segítheti, mellyek Hazánk dízét fogják maguk után vonni; mert a’hol egyetértés s együtt fáradozás által, földművelés, kereskedés élémozdíttatik, és ez által a’ polgári erények napról napra tökéletesebben kifejtődnek, ott boldogabb a’ Haza!”⁹ A 19. század végére a lótenyésztés valóban jövedelmező gazdasági ággá vált, a ló kivitel nagy hasznot hozott az országnak, és a lóversenyeket fontos társasági eseményként tartották számon.

A lovaglásnak és közvetve a lótenyésztésnek erkölcsi és katonai erőt is tulajdonítottak, így Wesselényi Miklós is, aki Széchenyi Istvánnal vállalva a lótenyésztés fejlesztéséért fáradozott. „Hogy pedig a’ lovaglás’ testet erősítő, férjfiásító a’ bátorságot ’s elszánást kifejtő gyakorlása egy Nemzet férjfiás karakterének ’s erkölcsének megalapítására igen hasznos, kétségbe azt hozni nem lehet. [...] Éppen ezen okokból a’ jobb lovakon ülők ’s megszokott bátor lovasokból állók hasonlíthatatlanul jobb hadi-serget formálnak, mint a’ kiket csak a’ kínos fenyték tart bágyadt lovaik’ hátán, – ’s így a’ Nemzetek’ dicsőségére ’s történeteire is nagy befolyással vagy a’ lótenyésztésnek mi karban való létele.”¹⁰

6 Ló kivitel és bevétel. *Vadász- és Versenylap*, 56. (1912. december 12.) 110. sz. 657.

7 Magyarország lókereskedelme. *A Vadász- és Versenylap Sport-Albuma*, 1902–1903. Pallas, Budapest, 1902.

8 Raulff 2015, 17–20.

9 Széchenyi–Döbrentei 1828, 41–42.

10 Wesselényi 1829, 7–8.

A lóállomány nagysága Magyarországon az előző századfordulón a KSH adatai alapján körülbelül 900 000 állatra tehető, ezt a számot csak az 1920-as évek végén haladta meg némileg.¹¹ A *Vadász- és Versenylap* statisztikája a lóállományt 1901-ben 1 850 000 állatra becsüli.¹² (Az eltérés oka az ország területének eltérő meghatározásából eredhet, a korabeli statisztika nyilvánvalóan a történelmi Magyarország territóriumával számolt, míg a KSH adatai a mai Magyarország területét vehetik alapul.)

Ezek minőségi részét az állami és magánmésesek adták, amelyek többségét a kiegészítés után létesítették. A Magyarország területén található ménesekről báró Podmaniczky Gyula készített összeírást a földművelésügyi minisztérium megbízásából. 1903-ban megjelent művében a négy állami lótenyésztő intézeten (Mezőhegyes, Kisbér, Bábolna és Fogaras) kívül 423 magánménest vett számba. Ezek egynyolcadában, közel hatvan ménesben folyt többségében – a lóversenyzés szempontjából releváns – angol telivértenyésztés, és háromszáz feletti volt az angol félvérre szakosodott ménesek száma.

A lópiacot jelentős túlkínálat jellemezte – Magyarország éves lófeleslegét 75 000 darabra becsülte Podmaniczky,¹³ a lovak ára minőségük és használati körüktől függően széles skálán mozgott. 1902 májusában egy telivércsikó-vásáron 79 ló cserélt gazdát 2724 koronás átlagáron, 200 és 15 200 korona közötti ártartományban.¹⁴ A Baltazzi Arisztid-féle napajedlai (Csehország) csikóárverésen az egyévesekért átlagosan 7200 koronát adtak. Az árak itt is nagy szórást mutattak, báró Springer Gusztáv például 28 000 koronát sem sajnált egy ígéretes csikóért, a legalacsonyabb ár 1000 korona volt.¹⁵ A luxuslovakkal szemben a katonai pótlólovakat a hadügyi kincstár 325 forint (650 korona) átlagáron vette át, a tényleges árak szórása azonban itt is nagy volt.¹⁶

11 KSH 2020.

12 Az általános lószámlálás. *Vadász- és Versenylap*, 46. (1902. március 8.) 10. sz. 93.

13 Podmaniczky 1903, 342–348.

14 Éves telivércsikók árverése 1902 május 14-én Budapesten a Tattersallban. *Vadász- és Versenylap*, 46. (1902. május 17.) 34. sz. 244–245.

15 A napagedli csikó-árverés. *Vadász- és Versenylap*, 46. (1902. június 9.) 43. sz. 295.

16 Az országos lótenyésztés ügye. *Vadász- és Versenylap*, 51. (1907. december 14.) 105. sz. 747.

A turfra szánt lovak felkészítése az ún. idomító intézetekben folyt egy vagy több versenylovas közreműködése mellett egy-egy tapasztalt tréner irányításával. A 20. század elején megközelítőleg harminc magán és tíz nyilvános létesítmény volt a Monarchia területén. Ötven százalékuk Alagon (11) és Tatán (9) helyezkedett el. A nyilvános intézetek¹⁷ egy-egy lóidomár magánvállalkozásai voltak, megszabott áron vállalták versenylovak felkészítését, a magántelepeken pedig egy-egy futtató vagy futtatók csoportja saját lovaik felkészítésére alkalmazott szakembereket. A tréningtelepek száma és az ott dolgozó idomárok személye évről-évre folyamatosan változott. A trénerek javarészt angol származásúak voltak, közöttük 1902-ben összesen hat magyar idomárt találunk.

A versenyegyletek

A versenytereket különböző egyletek létesítették, gondozták és tartották fenn. A két fővárosi szerv, a Magyar Lovaregylet és a Jockey Club für Österreich mellett számos vidéki lóversenyző társaság alakult, ám léteztek magánpályák is, s köztük olyan is, ahol nyilvános futtatásokat rendeztek (Tata). A fejlődése csúcson álló lóversenyüzemet a hálózatos és hierarchikus felépítés egyszerre jellemezte. Hierarchikus volt annyiban, hogy a versenyeket szervező és lebonyolító közegek két, elvileg egyenrangú központi hatóság, nevezetesen a Magyar Lovaregylet és a Jockeyclub für Österreich felügyelete alatt álltak, 1890-től harmadikként az Úrlovasok Szövetkezete csatlakozott a csúcsszervekhez. A magyar és osztrák versenyhatóságok kartellszerűen összedolgoztak, amit tagságuk összefonódása is elősegített. Ugyan az 1866-ban udvarhű magyar arisztokraták kezdeményezésére életre hívott ausztriai lovaregyletet alapítói a lóversenyzés

17 1902-ben nyolc nyilvános tréner dolgozott a Monarchiában: Alagon az angol származású, de Magyarországon nevelkedett Hesp Ede (1863–1922), az egykori híres németországi akadályverseny-lovas Charles Planner (1862–1943) és az Úrlovasok Szövetkezete ír származású tréner, Edward Geoghegan (1866–1905) működtetett nyilvános versenyistállót. Tatán gróf Esterházy Miklós egykori magánidomárja, az angol származású James Styles (1862–1925) és William Richards (?–?), Oberweidenben a tréner és állatorvos J. W. Reynolds (?–1918) és a sportkörökben „Spider”-ként ismert John Pache (1847 k.–), Kottlingbrunnban pedig R. Johnson (?–?) egyleti tréner vállalt nyilvánosan versenylovakat.

csúcsszervének szánták, amely a meglevő egyesületek közötti összekötő kapcsolatot jelenthette volna, ez az elképzelés a kiegyezéssel megghiúsult. A Jockey Club für Österreich a Lajtán túli birodalomrész legfőbb versenyszervének szerepét töltötte be, a magyar birodalomfél hatósága a Magyar Lovaregylet maradt. A sportkörökben vezéregyéniségnek számító gróf Esterházy Miklós ösztönzésére megalakult bécsi egyesület nem pusztán a legfelsőbb hatóságot jelentette lóversenyügyekben, hanem a sportvilág társasági középpontját is.

A két egyesület együttműködését segítették a személyi kapcsolatok, 1875-ben például a Jockey Club igazgatósági tagjai a magyar sportéletben is aktív főurak voltak: herceg Esterházy Pál, gróf Esterházy Miklós, gróf Széchenyi Kálmán, ifj. gróf Festetics Tasziló és Nádasdy tábornok. Gróf Szapáry Iván indítványa nyomán került sor a két versenyegylet versenyszabályainak összehangolására, és egy 12 tagú döntőbírósgót is létrehoztak, hogy az a versenyek közös lebonyolításakor felmerülő vitás kérdéseket megoldja. Magyar részről id. gróf Almássy Kálmán, ifj. gróf Esterházy Miklós, gróf Szapáry Iván, gróf Hunyady Imre, gróf Sztáray János és gróf Nádasdy Ferenc vettek részt e munkában.

A fővárosi versenyegyletek befolyása kiterjedt a Monarchia területén található összes versenypályára, amennyiben a vidéki pályákat igazgató helyi egyesületek valamelyikük versenyszabályait elfogadták. Ez feltételezhetően többnyire megtörtént, hiszen országos hatáskörű, legitim (a hivatalos versenyprogramba is bekerülő) versenyt csak a központi egyletek szabályzatai szerint szerveztek (ez esetben egyébként a két fővárosi egylet anyagi támogatást is nyújtott számukra).¹⁸ A csatlakozást az egyesületek tagsága közötti személyes kapcsolatok is megkönnyítették. Az új versenyegyletek megalakításánál és a versenyterek működtetésében a személyes elköteleződés és a kapcsolatok

18 1901-ben a MLE a következő egyleteket támogatta: Soproni Katonatiszti versenyegylet (10 000 K), tatai versenyek (6000 K), nagyváradi versenyegylet (3000 K), Debreceni Lovaregylet (3000 K), kolozsvári versenyegylet (3000 K), aradi versenyegylet (3000 K), kassai versenyegylet (1200 K), nagyikindai versenyegylet (1000 K), kisvárdai versenyegylet (1000 K), ceglédi versenyegylet (800 K), marosvásárhelyi versenyegylet (800 K), szabadkai versenyegylet (800 K), szatmári versenyegylet (500 K), zombori versenyegylet (500 K). MMM AI 8186. Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár, Agrártörténeti Iratok Gyűjteménye. 1877–1944. 1901. december 14. [98].

döntő szerepet játszottak, jól példázza ezt a Jockey Club megalakításának története. A versenyegyletek tagsága az osztrák és magyar lovaregyletek összefonódásain kívül is több átfedést is sejtet.

A versenyegyleti tagság elnyerésében alapvető jelentősége volt a kapcsolati tőkének, a budapesti lovaregylet tagja ugyanis az a feddhetetlen magaviseletű férfi lehetett, akit két lovaregyleti választmányi tag ajánlatára a választmányi ülésen titkos szavazás útján háromnegyedes szótöbbséggel megválasztottak. Hasonlóképpen történt a tagfelvétel az Úrlovasok Szövetkezete esetében is, ahol szintén két egyleti tag írásbeli ajánlatára volt szükség. A versenyegyleti tagság számos előnnyel járt: minden tag szavazati joggal rendelkezett az elnök és a választmány megválasztásánál, a versenyeken a lovaregyleti páholyban foglalható helyet, és szabad belépéssel rendelkezett a pálya minden részére. Ezenfelül lovaik után nem fizettek gyep- és indulópénzt. A Magyar Lovaregylet taglétszáma a dualizmus korszakában kismértékű, de folytonos gyarapodást mutatva kétszáz fő körül mozgott: 1887-ben 193, 1896-ban 209, 1901-ben 215 tagot tartottak nyilván. Az Úrlovasok Szövetkezetének tagsága 300 körül mozgott, melynek nagyjából a felét a rendkívüli tagok tették ki, azaz a cs. és kir. közös hadsereg, a m. kir. honvédség és a k. k. Landwehr tényleges szolgálatában levő tisztek, akik befizették az évi 50 korona tagdíjat. Az osztrák lovaregylet taglétszáma ennél jóval magasabb volt: tagsága már 1868-ban meghaladta a 200 főt, 1881-ben elérte az 550-et, 1917-ben pedig túllépte a 700-at.¹⁹

A versenyegyletek teljes tagnévsorát sok esetben nem ismerjük, a hivatalos versenyjelentések megőrizték azonban a versenyintézőség (az igazgatóság és egyéb tisztviselők) névsorát. Ezekből a töredékes adatokból is egyértelműen kirajzolódnak az egyesületek közötti személyi összefonódások, amely az 1902. évre vonatkozó táblázatban látható. A 21 hazai versenyhely közül 15 pálya versenyközege került a vizsgálatba, a Katonatiszti Lóversenyegylet által működtetett soproni pálya speciális jellege miatt kiesett az elemzés köréből. A vizsgálat szempontjából a legérdekesebbek a versenyintézőség tagjai, akik versenyegyleti tagként tiszteletbeli megbízáttal rendelkeztek. A többi tisztviselő – versenytit-

¹⁹ A Vadász- és Versenylap adatai alapján.

kár, hendikepper, versenypénztárnok, mázsáló, indító, bíró és totalizátor-vezető – az intézőség választása alapján hivatalból látta el versenytéri feladatait, és működésük hivatalos engedélyhez volt kötve. A titkári, pénztárnoki és hendikepperi állásokat többnyire az egyes egyletek titkára töltötte be, így az alábbi táblázatba a nevük nem került be, ugyanígy a totalizátor-vezetőé sem, amelyet egyesületi tagok nem viseltek. Vastagon szedve a Magyar Lovaregyleti tagok, míg kurzívan az Úrlovasok Szövetkezete tagjai olvashatók. Amennyiben nem állt rendelkezésre 1902. évi adat, korábbi vagy későbbi évek adataira lehetett támaszkodni, amelyeket a feltüntetett évszám is jelöl.

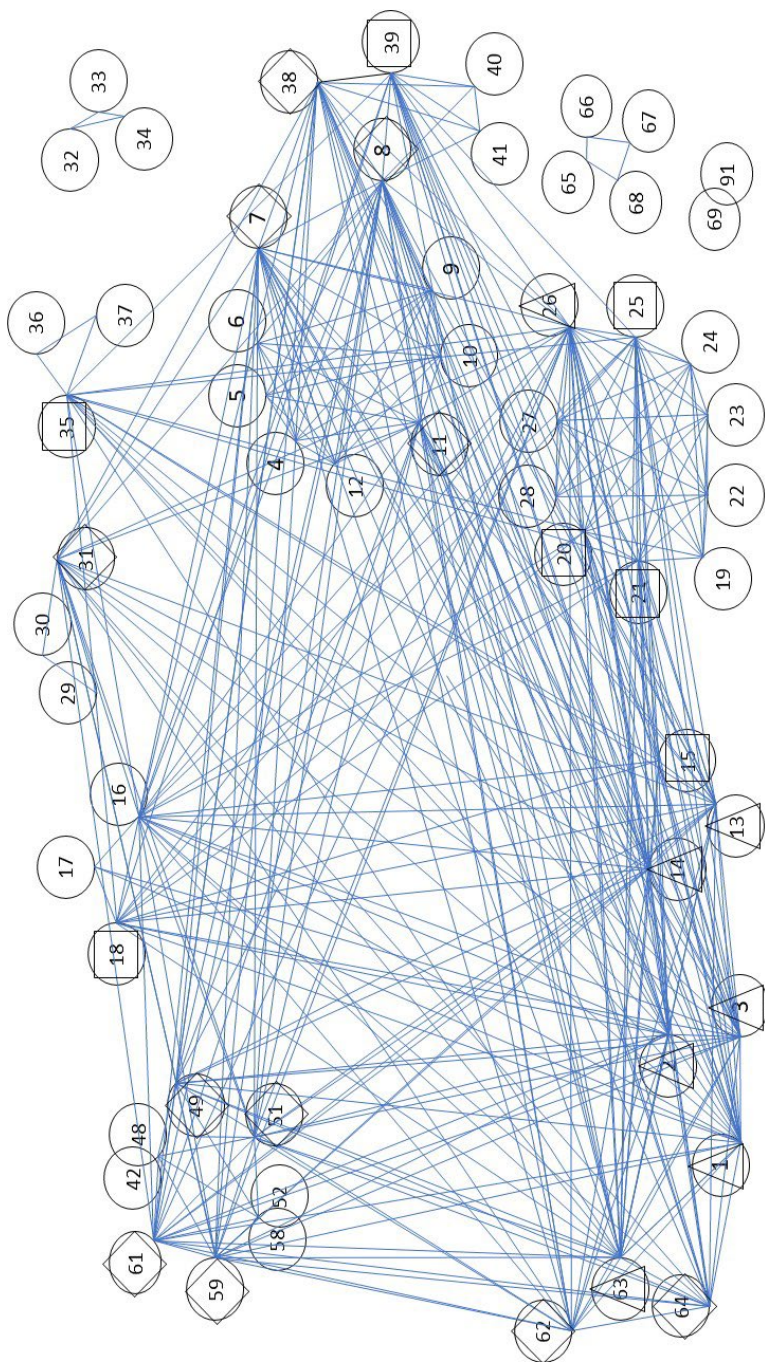
	<i>Versenytintézők</i>	<i>Versenybíró(k)</i>	<i>Mázsáló(k)</i>	<i>Indító(k)</i>
Alag (tavasz)	<i>Inkey Antal, br. Harkányi Andor, Lossonczy Gyula</i>	<i>gr. Szapáry Iván</i>	dr. Magyar László	Freyer Emil
Arad (1903)	br. Bánhidya Antal, Bíró Albert, gr. Breda Viktor, <i>gr. Károlyi Tibor,</i> <i>gr. Károlyi Gyula,</i> Lázár Frigyes ezredes, Paikert Henrik, <i>Tallian Andor őrnagy,</i> Urbán Iván	Purgly János, <i>Friebeisz Miklós</i>	<i>Blaskovich Ernő,</i> Purgly László	Urbán Péter, Mr. Madden
Budapest	<i>gr. Batthyány Elemér,</i> <i>gr. Degenfeld Imre,</i> <i>hg. Pálffy Miklós</i>	Ernst György	Rexa Arthur	Freyer Emil
Debrecen	<i>gr. Degenfeld Imre,</i> <i>br. Harkányi Andor,</i> <i>Liptay Béla,</i> Simonffy Imre, <i>gr. Szapáry György</i>	ifj. gr. Nemes János, Simonffy Imre	gr. Merveldt Miksa huszárcapitány	Graefl Jenő

	Versenyintézők	Versenybíró(k)	Mázsáló(k)	Indító(k)
Kassa	Csicsery Géza ezredes, gr. Forgách István, gr. Forgách László, Goglia Nándor alezredes, Kostái Ferencz őrnagy, Pokorny Hermann lovassági tábornok, br. Sennyey István, Teleky László, Vas Sándor százados, Wikullil Ferencz ezredes	Liptay Béla	-	br. Bothmer Béla alezredes
Kisjenő	Urbán Iván, Purgly János, <i>Friebeisz Miklós</i>	-	Blaskovich Ernő, Kintzig János 1905	Antal Miklós, br. Bánhidny József 1905
Kolozsvár	gr. Mikes Zsigmond, Szereday Aladár, ifj. br. Wesselényi Miklós	br. Bánffy Ferencz	br. Bánffy Ernő	gr. Béldi György, gr. Teleki Arthur
Maros-vásárhely	gr. Teleki Sámuel, gr. Haller György, Mariancsik Ármin honvéd huszárezredes	br. Bánffy Ferencz, (vita-bírák: gr. Tholdalagi László, br. Wesselényi Béla, Kárnász Kálmán)	Eperjessy György	gr. Teleki Arthur, Rozsinszky Gyula
Nagyvárad	<i>gr. Batthyány Gábor százados,</i> <i>gr. Károlyi Gyula,</i> br. Königswarter Hermann, Szunyogh Lóránt, gr. Tisza István	Klobusiezky Béla	Mesko Boldizsár, Pallay Lajos	Beöthy Pál, br. Schwaben Durneiss Gyula főhadnagy

	Versenyintézők	Versenybíró(k)	Mázsáló(k)	Indító(k)
Pécs	br. dr. Fejérváry Imre főispán, Bohr Ferenc ezredes, Andertik István, Brázay Kálmán, Csigó Kálmán, Czitó Károly, Eckensberger Géza ezredes, <i>Hertelendy Ferencz,</i> gr. Hoyos Miksa, <i>id. Jeszenszky Ferencz,</i> Koszits Kamill alispán, Majorossy Imre polgármester, Mándy Béla, Országgh Lajos, Perczel Lajos, Perczel József, Sárossy László, <i>gr. Széchenyi Géza,</i> Szegedy Sándor, br. Tassy Elemér	-	-	-
Pozsony	<i>Inkey Antal,</i> <i>br. Kotz Venczel altábornagy,</i> <i>gr. Nádasdy Tamás</i>	<i>gr. Szapáry Iván</i>	dr. Magyar László	Freyer Emil
Siófok	Inkey Antal, <i>br. Inkey István,</i> gr. Nádasdy Tamás	<i>gr. Szapáry Iván</i>	dr. Magyar László	Freyer Emil
Szabadka (1908)	Bezerédy István, dr. Biró Károly, <i>Báró Nagy Ákos,</i> Podmaniczky Endre százados, Regényi Lajos, Varga Ágoston, Vermes Béla, Vojnits Simon, ifj. Vojnits Sándor	Kalmár Imre	Birkás Gyula, Kiss Lajos	-

	Versenyintézők	Versenybíró(k)	Mázsáló(k)	Indító(k)
Szatmár	berenczei Kovács Jenő, Baranyay Imre ezredes, Domahidy István, Domahidy Sándor	Szerdahelyi Ágoston, Svaiczter Gábor, berenczei Kovács Jenő	Pethő György	Kovácsnay Zsigmond százados, Bartha Kálmán
Tata	gr. Batthyány Elemér, gr. Degenfeld Imre, hg. Pálffy Miklós	Ernst György	Rexa Arthur	Freyer Emil
Tátra- lomnic	gr. Batthyány Elemér, gr. Degenfeld Imre, hg. Pálffy Miklós		Rexa Arthur	Freyer Emil
Zombor	Szemző István, Bezerédy István, br. Bibra Frigyes, Dungyerszky István, dr. Falcione Nándor, Fernbach János, Fernbach Péter, Halm Ervin, Karácson Gyula, Koczkár Zsigmond, Latinovits Géza, Latinovits Pál, dr. Molnár Károly, Pilaszanovits József, Piukovits József, Rácz György, Szemző Gyula, Szemző Károly, Trischler Ferencz, br. dr. Vojnits István, ifj. Vojnits István, Vojnits Simon, dr. Vujevich Zoltán, Zákó István, Zákó Milán	Szemző István	Szalay Frigyes	dr. Alföldy Árpád, Sréter Alfréd, ifj. Szemző István, Falcione Lajos, Lederer Pál, Halm Ottó

1. táblázat, Magyarországi versenypályák intézősége 1902-ben, forrás: a *Vadász-
és Versenylap* adatai

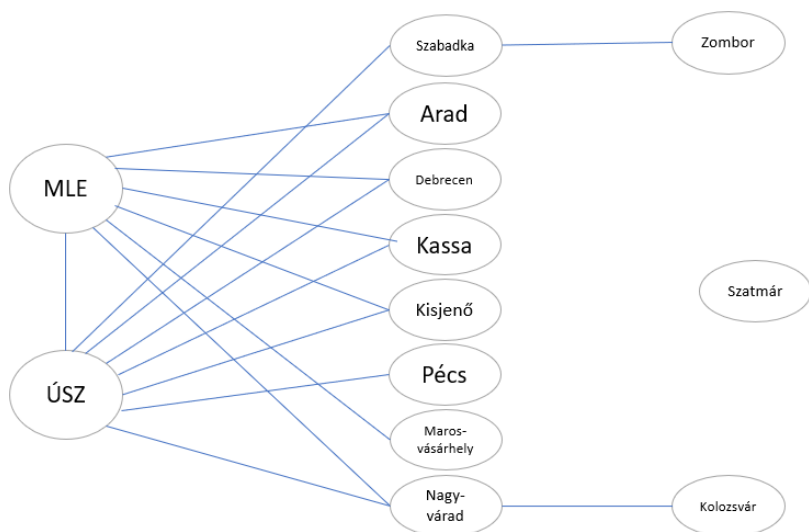

1. <i>Inkey Antal</i>	33. Szereday Aladár	63. <i>gr. Nádasdy Tamás</i>
2. <i>br. Harkányi Andor</i>	34. ifj. br. Wesselényi Miklós	64. <i>br. Inkey István</i>
3. <i>Lossonczy Gyula</i>	35. <i>gr. Teleki Sámuel</i>	65. berenczei Kovács Jenő
4. br. Bánhidya Antal	36. gr. Haller György	66. Baranyay Imre
5. Biró Albert	37. Mariancsik Ármin	67. Domahidy István
6. gr. Breda Viktor	38. <i>gr. Batthyány Gábor</i>	68. Domahidy Sándor
7. <i>gr. Károlyi Tibor</i>	39. <i>gr. Tisza István</i>	69. Szemző István
8. <i>gr. Károlyi Gyula</i>	40. br. Königswarter Hermann	70. Bezerédy István
9. Lázár Frigyes	41. Szunyogh Lóránt	71. br. Bibra Frigyes
10. Paikert Henrik	42. br. Fejérváry Imre	72. Dungenyrszky István
11. <i>Tallián Andor őrnagy</i>	43. Bohr Ferencz	73. dr. Falcione Nándor
12. Urbán Iván	44. Andertik István,	74. Fernbach János
13. <i>gr. Batthyány Elemér</i>	45. Brázay Kálmán	75. Fernbach Péter
14. <i>gr. Degenfeld Imre</i>	46. Csigó Kálmán	76. Halm Ervin
15. <i>hg. Pálffy Miklós</i>	47. Czitó Károly	77. Karácson Gyula
16. <i>Liptay Béla</i>	48. Eckensberger Géza	78. Koczkar Zsigmond
17. Simonffy Imre	49. <i>Hertelendy Ferencz</i>	79. Latinovits Géza
18. <i>gr. Szapáry György</i>	50. gr. Hoyos Miksa	80. Latinovits Pál
19. Csicsery Géza ezredes	51. <i>id. Jeszenszky Ferencz</i>	81. dr. Molnár Károly
20. <i>gr. Forgách István</i>	52. Koszits Kamill	82. Pilaszánovits József
21. <i>gr. Forgách László</i>	53. Majorossy Imre	83. Piukovits József
22. Goglia Nándor	54. Mándy Béla	84. Rác György
23. Kostái Ferencz	55. Ország Lajos	85. Szemző Gyula
24. Pokorny Hermann	56. Perczel Lajos	86. Szemző Károly
25. <i>br. Sennyey István</i>	57. Perczel József	87. Trischler Ferencz
26. <i>Teleky László</i>	58. Sárossy László	88. br. dr. Vojnits István
27. Vas Sándor	59. <i>gr. Széchenyi Géza</i>	89. ifj. Vojnits István
28. Wikullil Ferencz	60. br. Szegedy Sándor	90. Vojnits Simon
29. Urbán Iván	61. <i>Tassy Elemér</i>	91. dr. Vujevich Zoltán
30. Purgly János	62. <i>br. Kotz Venczel</i>	92. Zákó István
31. <i>Friebeisz Miklós</i>		93. Zákó Milán
32. gr. Mikes Zsigmond		

1. ábra, A versenyintézőség kapcsolati hálója, forrás: a szerző szerkesztése

A versenyintézőségek tagjai között funkciójuk alapján kialakult személyes kapcsolatok felrajzolása egy sűrűn átszőtt háló mintázatát adja ki. Az ábrán különböző szimbólumok szerepelnek az egyleti hovatarozás feltüntetésére: háromszög jelöli a Magyar Lovaregyleti és Úrlovas-Szövetkezeti tagságot, négyzet a csak lovaregyletit, az Úrlovasok Szövetkezetének tagjainál pedig rombusz áll. A több tagból álló versenyintézőségek maguk is egy-egy kisebb hálót alkottak, ugyanakkor legtöbbjük több szállal kapcsolódott a központi helyzetű, 1-2-3 és a 13-14-15 számmal jelölt személyekhez. Inkey Antal (1), báró Harkányi Andor (2), Lossonczy Gyula (3) valamint gróf Batthyány Elemér (13), gróf Deegenfeld Imre (14) és herceg Pálffy Miklós (15) a Lajtán inneni birodalomfélben vezető szereppel bíró lóversenyegyletek (Magyar Lovaregylet és Úrlovasok Szövetkezete) valamelyikének vagy mindkettőnek aktív szereppel bíró tagjai voltak. Inkey Antal az Úrlovasok Szövetkezete, Batthyány Elemér a Magyar Lovaregylet elnöki tisztét viselte. A vidéki versenyegyletek intézősége közötti kapcsolatok jelentős része is e két egyesületben betöltött pozíció révén vázolható fel, ritkábbak a közvetlen összeköttetések. Az alábbi ábrán ugyan nem szerepelnek, de a tevékenységükhöz hivatalos engedélyt igénylő szakemberek (indító, mázsáló vagy bíró) a rendelkezésre állók szűk köréből adódóan hídszerepet tölthettek be az egyesületek között. Szapáry Iván és Blaskovich Ernő versenybírói és mázsálói tisztségük mellett mindkét említett egyesület tagjai és ráadásul a futtatások népszerű alakjai voltak. Szapáry Iván elsősorban úrlovasként, Blaskovich Ernő pedig versenystálló-tulajdonosként, Kincsemnek is köszönhetően tett nagy hírnévre szert.

A versenyintézőségek és a fent felsorolt tisztségviselők névsorát végigtekintve szembeötlőek a személyi átfedések a két magyarországi székhelyű, központi lovaregylet tagságával. Az alagi, a siófoki és a pozsonyi versenytér az Úrlovasok Szövetkezete, a budapesti, a tatai és a tátralomnici gyepe a Magyar Lovaregylet hivatalos pályája volt, így értelemszerűen az adott egyesület adta a versenyközegeit is. A többi felsorolt vidéki gyepe intézőségét is legalább részben a Magyar Lovaregylet, valamint az Úrlovasok Szövetkezetének tagsága adta, kivételt képezett az 1902. évi adatok alapján Kolozsvár, Zombor és Szatmár. Az említett személyek közül többen az osztrák Jockey Club tagjai is voltak.

2. ábra, A versenyegyletek közötti összefonódások, forrás: a szerző szerkesztése

A fenti adatok nem tükrözik a vidéki egyletek tagsága közötti egyezések pontos mértékét, de a Magyar Lovaregylet és az Úrlovasok Szövetkezete központi helyzete egyértelműen kirajzolódik. Az Úrlovasok Szövetkezete – ezt a csomóponti szerepét kihasználva – az 1900-as évek elejétől kezdve egyeztető gyűléseket szervezett a vidéki egyletek számára, hogy működésüket egyeztetésük: összehangolják versenyidőpontjaikat és proпозиcióikat, elkerülve azt, hogy egymás konkurenciájává váljanak. Az 1908-as ötödik ülésükön az Úrlovasok Szövetkezetén kívül 15 versenyegylet képviseltette magát: Kassa, Kisvárd, Debrecen, Nyíregyháza, Pécs, Arad, Kisjenő, Marosvásárhely, Szabadka, Pápa, Nagykikinda, Nagyvárada, Zombor, Eperjes és Szatmár. Aggasztó jelenség volt ugyanis, hogy a nagyobb versenyistállók egyre kevésbé vették célba a kisebb pályákat. A versenynapok nagymértékű és viszonylag gyors növekedésével a lovak létszámbeli gyarapodása nem tudott lépést tartani. További nehézséget jelentett, hogy a nagyobb lóversenyközpontok olyan mértékben igénybe vették a lóanyagot, hogy a vidéki találkozók szűk mezőnyök állhattak rajtvonalhoz.

Amellett, hogy a központi pályák – Bécs, Budapest, Kottlingbrunn és Alag – önmagukban is elegendő versenylehetőséget nyújtottak az istállóknak, a felesleges költségek elkerülésére való törekvés és a körülményes kivitelezhetőség (mint például a hosszadalmas utazás) is a vidéki versenyektől való távolmaradásra bírta a futtatókat. A drágább versenylovak számára (a helyi versenyegyletek anyagi viszonyainak következtében) a vidéki pályák színvonala sem volt mindig megfelelő. Ráadásul az 1890-es években sorra kiépülő vidéki pályák egymás esélyeit is rontották: versenynapjaik számára egyre nehezebb volt szabad időpontot találni, így azután hatalmas versenydíjaik ellenére is egyre inkább lokális jelentőségűvé váltak, és a helyben lévő lóanyag kipróbálására szerveződtek. Ez pedig végső soron a díjazások mértékének csökkentéséhez vezetett, és ez még kevésbé motiválta a távolabbi istállókat a részvételre.²⁰

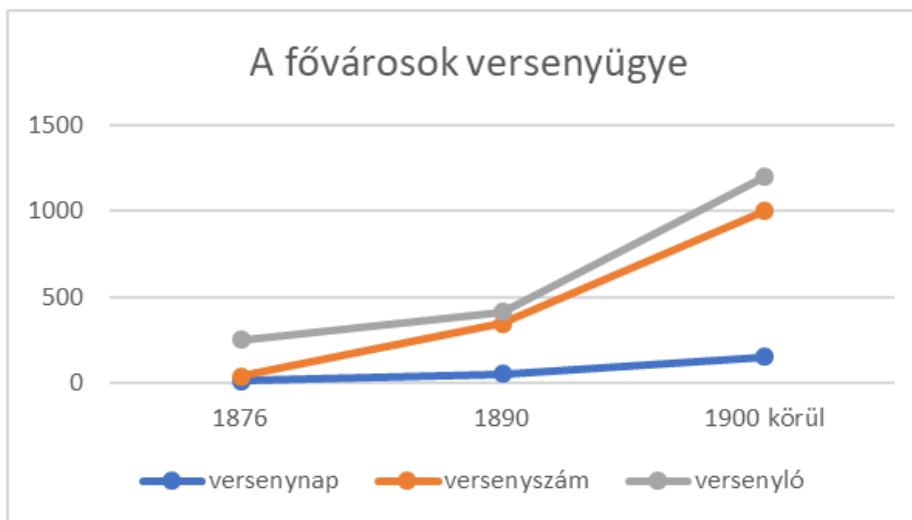
A vidéki versenyzőhelyek jelentőségét mégsem becstelték le a korszakban, a lósportot népszerűsítő szerepüket emelték ki: „Ma [1912-ben] már természetesen a nagyobb tenyésztékű konkurenciák hazánkban a budapesti gyepen folynak le, ennek dacára sem lekicsinylődő jelentőségűek a vidéki versenyegyletek tevékenységei. A versenysportnak az ország minden részében való ápolása, megkedveltetése, úrlovasok képzése és nevelése, tisztí versenyekre terepnumot nyújtani, továbbá a kellő nívón álló telivérküzdelmeken kívül egyes futásokban a félvéreknek is alkalmat adni az érvényesülésre, mind oly tényezők, amelyek csak fejlesztő befolyással lehetnek versenysportunkra, ez által pedig lótenyésztésünkre is.”²¹

A futtatók

A századfordulóra a versenynapok számának növekedése gyorsabb ütemű volt, mint a versenyben résztvevő lovaké, ezt az alábbi táblázat is jól szemlélteti.

20 Fenntartásuknak ezenkívül természetesen más oka is volt: a helyi lótenyésztés és úrlovas sport emelése mellett messzehatóbb gazdasági-idegenforgalmi és politikai okok is szerepeltek közöttük. A helyi egyletek működtetése, valamint a versenyek lebonyolítása nagymértékben növelte a helyi társasági élet lehetőségeit. Megalapításukban a lótenyésztésben és -versenyzésben érdekelt mágnások és más előkelőségek játszottak vezető szerepet, ritkábban azonban a helyi polgárság is aktívan bekapcsolódott a szervezésbe és a lebonyolításba.

21 A vidéki versenysport. *Vadász- és Versenylap*, 56. (1912. december 6.) 109. sz. 647.

3. ábra, A budapesti és bécsi versenyüzem fejlődése 1876 és 1900 között,
forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

A szaklapok adatai alapján megállapítható, hogy 1876-ban Bécsben és Budapesten 12 versenynapot tartottak 35 futammal, 1890-ben már 52 versenynapon 347-et. Ezzel szemben a tréningben levő lovak száma 249-ről 413-ra nőtt, azaz a fővárosi versenyek számának kilencszeres növekedésével szemben a futtatott lovak számának 1,6-szoros növekedése állt. Az 1900-as évek elején sem változott ez a felállás: a másfélszáz versenynap ezer körüli futamára mintegy ezerkétszáz ló jutott, a versenyszámok és versenylovak növekedésének az aránya tehát az 1890. évihez hasonló volt – így tulajdonképpen a legtöbb helyen az istállótulajdonosoknak ugyanazon szűk belső köre futtatott.

Az 1902. év versenyévad futtatóinak vizsgálata a fentieket támasztja alá. A március végétől május végéig tartó tavaszi versenyidőszakban a Magyar Királyság területén a *Vadász-és Versenylap* közlése alapján öt gyepen bonyolítottak le hivatalos futtatást, közülük a soproni versenyeket kizárólag katonatiszteknek rendezték, így ezek nem kerültek feldolgozásra. A többi négy pályán, valamint összehasonlításképpen a bécsi versenytéren ténylegesen lovat indító istállók száma az alábbi táblázatból olvasható ki.

Tavaszi versenyek		
Versenypálya	Futtatók száma	Ebből katonatiszt
Alag	52	8
Bécs	69	9
Budapest	67	6
Debrecen	23	13
Pozsony	23	7

2. táblázat, Az 1902. évi tavaszi versenyidényben futtató istállók száma a Magyar Királyság területén és a bécsi versenypályán, forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

Az egyes pályákon induló versenystálló-tulajdonosok számából a versenyüzem Budapest–Bécs–Alag-központúsága²² egyértelműen kitetszik. Ezekon a versenytereken a vidékieknél kétszer vagy háromszor magasabb volt a futtatók aránya. A nyári és az őszi versenyidény vizsgálata is ezt az eredményt erősíti meg. 1902 nyarán az idézett szaklapra támaszkodva hat gyep került a statisztikába, a júniusi kassai futtatások adatai a soproniakhoz hasonló okból nem tekinthetők mérvadónak.

Nyári versenyek		
Versenypálya	Futtatók száma	Ebből katonatiszt
Alag	53	9
Bécs	72	16
Budapest	70	5
Siófok	14	3
Tátralomnic	27	1
Tata	23	1

3. táblázat, Az 1902. évi nyári versenyidényben futtató istállók száma a Magyar Királyság területén és a bécsi versenypályán, forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

22 Negyedikként az osztrák Kottlingbrunn pályáját kell még megemlíteni, amely a tavaszi idényben nem szerepelt versenyprogrammal, mivel ott csak a nyári versenyidőszakban rendeztek egy nagyszabású meetinget. Az elemzésbe az osztrák pályák közül csak a fővárosi versenyter adatai kerültek felvételre, az osztrák és magyar versenyüzem összefonódása e példán keresztül is jól ábrázolható.

A nyári versenyévadban a két főváros és Alag kiemelt helyzete továbbra is egyértelműen kirajzolódik, a vidéki pályákkal összehasonlítva ezeken 3-5-ször több istállótulajdonos nevezte be a lovát.

A versenyidény őszi felélénküléséről tanúskodik az, hogy 1902-ben az osztrák főváros mellett tizenhárom magyar versenyzőhely eredményeit közölte a *Vadász- és Versenylap*, melynek kimutatása az alábbi táblázatban olvasható.

Őszi versenyek		
Versenypálya	Futtatók száma	Ebből katonatiszt
Alag	51	9
Arad	22	9
Bécs	83	8
Budapest	69	3
Kisjenő	13	5
Kolozsvár	26	10
Nagykikinda	7	3
Nagyvárad	20	10
Marosvásárhely	12	7
Pozsony	11	6
Szabadka	13	n. a.
Szatmár	12	2
Törökbecse	30	15
Zombor	10	4

4. táblázat, Az 1902. évi őszi versenyidényben futtató istállók száma a Magyar Királyság területén és a bécsi versenypályán, forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

Az őszi évadban Bécs Budapesttel szemben elfoglalt, kiemelt helyzete némileg határozottabban rajzolódik ki, a magyar főváros továbbra is maga mögé utasította az úrlovasok alagi pályáját, ahol mindhárom versenyidényben ötven fő körüli volt a futtatók száma. A vidéki gyepek nagyobb szórást mutatnak e tekintetben, a legnépszerűbb pályák Törökbecse, Kolozsvár, Arad és Nagyvárad voltak, ahol a versenyistálló-tulajdonosok aránya a fővárosinak a 30-35%-át tette ki.

A *Vadász- és Versenylap* 1902. év tavaszának versenytudósításaiban közölt futtatói névsorok összehasonlítása ugyanakkor nagy átfedéseket mutat. A legnagyobb azonosság a két fővárosi pálya futtatói körében figyelhető meg, de a három központi pályán is (Alag, Bécs, Budapest) közel 30%-os egyezés látható. A vidéki pályák futtatóinak egymás közti átfedései csekélyek, ez pedig igazolja a pályák elszigeteltebb, lokális jellegét.

Versenypályák	Egyezések száma
Bécs–Budapest	48
Alag–Budapest	30
Alag–Bécs	26
Alag–Bécs-Budapest	24
Debrecen – Alag/Budapest/Bécs	8
Pozsony – Alag/Budapest/Bécs	12

5. táblázat, Az 1902. évi tavaszi versenyidény futtatói közötti egyezések száma, forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

Az egész versenyidényt vizsgálva sem változik a három pálya (Alag, Bécs és Budapest) futtatói közötti összefonódás mértéke, az továbbra is 30% körüli, azaz a 144 versenyistálló-tulajdonos közül 45 mindhárom pályán indított versenylovat. Ez Alag esetében a futtatók (83 fő) több mint felét jelenti, Budapestében (89 fő) szinte pontosan a felét, Bécs esetében (104 fő) pedig kevesebb mint az 50%-ot.

Versenypályák	Egyezések száma
Bécs és Budapest	70
Bécs és Alag	57
Budapest és Alag	58
Bécs, Alag, Budapest	45

6. táblázat, Az 1902. évi versenyidény futtatói közötti egyezések száma az alagi, budapesti és bécsi versenyzőhelyek összehasonlításában, forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

Az 1902-es versenyévben mindhárom központi pályán futtatók névsora a következő neveket tartalmazza, közöttük osztrák és magyar lovaregyleti tagokat, úrlovasokat és versenyintézőségi tagokat is találunk – ez is a személyi összefonódásokat támasztja alá.

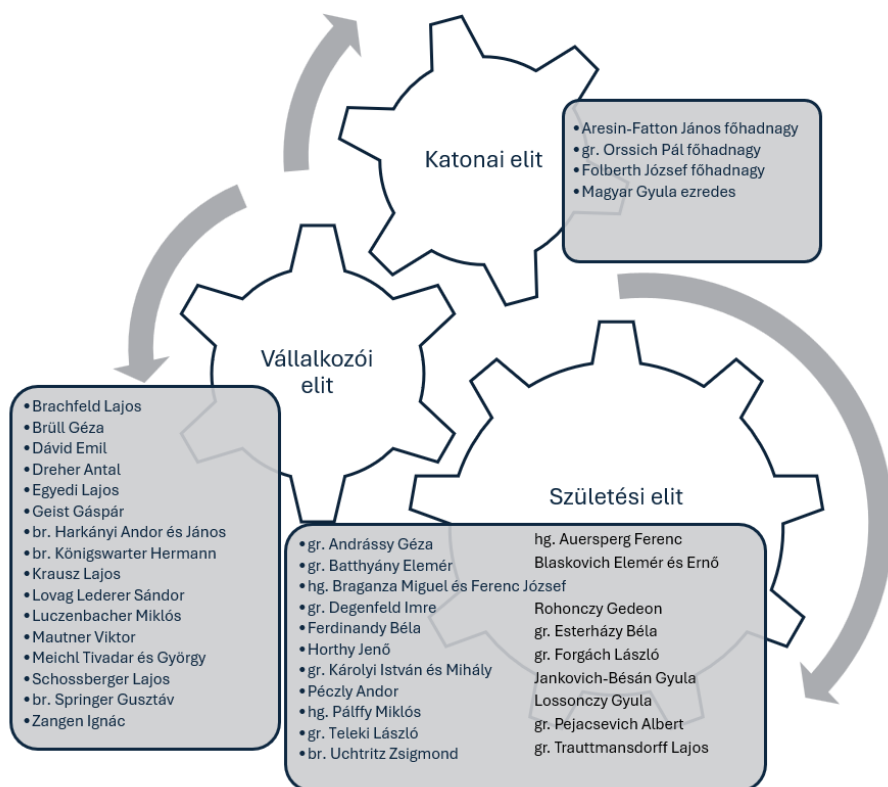
gr. Andrassy Géza	Blaskovich Ernő	gr. Dávid Emil
Féltoronyi ménes (királyi ménes)	br. Harkányi Andor	Krausz Lajos
Miklóssy Ferenc	Rohonczy Gedeon	br. Üchtritz Zsigmond
Aresin-Fatton János főhadnagy	Brachfeld Lajos	gr. Degenfeld Imre
Ferdinandy Béla	br. Harkányi János	Lederer Sándor lovag
gr. Orsich Pál főhadnagy	Schossberger Lajos	gr. Wenckheim Dénes
hg. Auersperg Ferenc	hg. Braganza Ferenc József	Dreher Antal
Folberth József főhadnagy	Jankovich-Bésán Gyula	Lossonczv Gyula
hg. Pálffy Miklós	br. Springer Gusztáv	Mr. White (Brüll Géza)
gr. Batthyány Elemér	hg. Braganza Miguel	Egyedi Lajos
gr. Forgách László	gr. Károlyi István	Magyar Gyula ezredes
Mr. Paul (ismeretlen álnév)	gr. Teleki László	Mr. C. Wood (Luczenbacher Miklós)
Blaskovich Elemér	Capt. George (Meichl Tivadar és György)	gr. Esterházy Béla
Geist Gáspár	gr. Károlyi Mihály	Mautner Viktor
Péchy Andor	gr. Trauttmannsdorff Lajos	Zangen Ignác

7. táblázat, Az 1902. évi versenyidényében a bécsi, budapesti és alagi pályákon is futtatók névsora, forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

A futtatók e kis metszete ugyanakkor társasági összetételüket is szemlélteti, a régi, születési előkelők mellett a nagypolgárság képviselői, valamint civilek és hivatásos katonatisztek egyaránt megtalálhatóak közöttük.

A nagyvállalkozók az 1860-as évektől kezdve voltak jelen a lóversenytéren, ekkor kapcsolódtak be a Rothschildok, a Henckelek és a Baltazziak, majd az 1873. évi pénzügyi válságot követő gazdasági stabilizáció időszakában a Dreherek, a Mautnerek és a Springerek. A fenti ábrán a négy katonatiszt és a 24 születési elitből származó istállótulajdonossal szemben 17 nagyvállalkozó neve

található, akik tehát a futtatói elit közel 40%-át adták. Az 1902. év három, nyereleményösszege alapján legeredményesebb istállótulajdonosa is a fenti körből került ki. A statisztika élén Blaskovich Ernő végzett saját tenyésztésű lovainak 22 első helyezéssel és közel 360 000 korona pénznyereményével, őt követte a versenyévadban legtöbb (70!) lovat indító tulajdonos, Mautner Viktor (57 első helyezés, 224 000 korona nyeremény) a harmadik helyre utasítva Trauttmansdorff Lajos grófot, aki 29 helyezéssel 212 000 koronát nyert.²³

4. ábra, Az 1902. évi versenyidényének futtatói társadalmi összetétel szerinti csoportosításban, forrás: a szerző szerkesztése

23 Az 1902. év számokban. *Vadász- és Versenylap*, 46. (1902. november 15.) 104. sz. 637.

A szaklapok nagy figyelemmel kísérték a versenystállók eredményeit és évről évre közreadták a legsikeresebb futtatók listáját. Az 1869 és 1906 közötti időszak legeredményesebb futtatóinak névsorát összehasonlítva jól tükröződik, hogy a lóversenylit összetétele nem mutat jelentős változásokat, a születési arisztokrácia és a nagypolgárság aránya közel azonos maradt a bő három és fél évtized alatt.

1869	1876	1886	1896	1906
gr. Henckel Hugó	Baltazzi Alexander	gr. Festetics Tassziló	br. Üchtritz Zsigmond	Mautner Viktor
Lissai társ. ²⁴	gr. Henckel Hugó	Blaskovich Ernő	Wahrmann Richard	gr. Wenckheim Dénes
gr. Esterházy Miklós	gr. Tarnovszky János	Söllinger Rudolf százados	br. Springer Gustav	br. Springer Gustav
hg. Thurn Taxis Egon	br. Oppenheim Emil	gr. Sztáray János	Robert Lebaudy	br. Rothschild Nathan
gr. Zamoisky István	Blaskovich Ernő	hg. Esterházy Pál	gr. Hunyady Imre	Szemere Miklós
gr. Keglevich Béla	Sztáray János – Czetvertinsky Boris	Mr. Vinea ²⁵	Dreher Antal	Egyedi Lajos
gr. Szapáry Iván	br. Wesselényi Béla	Dőry Lajos	gr. Batthyány Elemér	Dreher Antal
br. Wenckheim Béla – Czindery Béla	gr. Almásy – br. Majthényi Izidor	Flesch Albin százados	Péchy Andor	Blaskovich Ernő
Blaskovich Ernő és Miklós	Capt. Blue ²⁶	Schossberger Ferdinánd	Blaskovich Ernő	Harkányi János
Aczél Péter	gr. Kinsky Octavian	Capt. Bogdan	br. Rothschild Nathan	Geist Gáspár

8. táblázat, A lóverseny-elit összetétele 1869–1906,

forrás: a *Vadász- és Versenylap* adatai

²⁴ A futtatók más oldalról sem mutattak egységes képet, tenyésztői tevékenységük különbözősége különféle csoportokra tagolódottak, így a versenystállók tulajdonosok egyben, tenyésztők is voltak, és szinte kizárólag saját lovakkal indultak versenyekre, míg mások saját nevelésű versenylovaik mellett vásárolt csikókat

²⁵ Herceg Rohan Lajos, gróf Széchenyi Béla és Kalmán, valamint báró Rothschild Nathan állították be a bécsei Derbyt nyert.

²⁶ Esterházy Pál és Karl Trauttmansdorff hercegek, valamint Otto Stöckau és Festetics Tassziló versenylovaik mellett mások saját nevelésű versenylovaik mellett vásárolt csikókat

is beneveztek. A harmadik csoportot azok a futtatók képezték, akik maguk egyáltalán nem tenyésztettek, így kizárólag vásárolt lóanyaggal dolgoztak.²⁷ Az első csoportba tartozott például Dreher Antal és Blaskovich Ernő, a második kategóriát a Springer- és a Mautner-istálló képviselte, a harmadikat pedig Alexander Baltazzi, napajedlai ménese megalapítása előtt, valamint Szemere Miklós.

A lóverseny és a lótenyésztés ügyét mindenkor központi helyzetű, nagy társadalmi tőkével rendelkező személyek vitték előre. A lóversenyzést hazánkban meghonosító – gróf Széchenyi Istvánhoz hasonlóan – kiemelkedő személyiségek, ún. csomópontok, mint például gróf Esterházy Miklós és gróf Batthyány Elemér voltak.

Gróf Batthyány Elemér kapcsolatait lovaregyleti tisztségei révén is kama-toztatta. 1873-ban a versenyügyeket intéző választmány tagja (steward) lett, 1891 és 1907 között pedig a lovaregylet elnöki tisztét viselte. Tisztségeinél fogva segédkezett a mai sportfogadásokhoz hasonló elven működő totalizátor hazai elindításánál, ez pedig nagymértékben hozzájárult a futtatások népszerűségének növekedéséhez. Több versenypálya létrehozásának volt aktív közreműködője: a városligeti, a tátralomneci és az alagi gyepének. Míg az utóbbiak életre hívásánál lovaregyleti elnöki minőségében tevékenykedett, az új városligeti versenypálya ügyében még stewardként járt el: tárgyalásokat folytatott a Közmunkatanáccsal, 1878 júliusában ő vette át a versenypálya területét, továbbá az építkezéseket felügyelő bizottság tagja volt, s az akadálypálya is az ő tervei alapján készült. Magyar Lászlóval, az egyleti titkárral – modern szóhasználattal élve – kiterjedt PR-tevékenységet folytatott, hogy a korábbi szűk körre terjedő versenyzésbe mindenkit, akinek módja és kedve volt hozzá, futtatóként bevonjon és a versenyek látogatottságát tovább növelje. Több új, a versenyzésre serkentően ható nagydíj feltételét szerkesztette meg, közülük az egyik legjelentősebb versenyszám, az 1889-ben általa alapított Szent István-díj volt.²⁸ Az ötven éves *Pesti Hírlap* jubileumi albumában a következőképpen emlékezik meg róla: „A magyar félmult idők romantikus hőskorában ő alapította meg s ő építette ki hatalmas realitássá a magyar versenyzés mesebeli birodalmát. Ő alkotta

27 Jantsch 1968, 93.

28 Hoeller 1942, 177.

meg ezt a mesebeli délibárországot, amelyben legendák és legendás emberek termettek és amely birodalomnak ő volt a lelke, a központja, a mozgó ereje. Valósággal a koronázatlan király volt és maradt Batthyány Elemér a magyar versenyügynek.”²⁹ A cikk írója is Batthyány Elemérnek a hazai lóversenyüzem szervezetében és fejlődésében betöltött kulcsszerepét hangsúlyozza.

A magyar turf egy másik kiemelkedő alakja, gróf Esterházy Miklós származása és kapcsolatai révén nemcsak a Monarchia, de Németország lóversenyügyének is aktív alakítója volt.³⁰ A *Pesti Hírlap* tudósítója a következő gondolatokkal vezeti be életművének ismertetését: „egy emberélet keretein belül szinte zuhogva áradt túl az a töméntelen esemény, amelynek Esterházy Miklós gróf nem szereplője csupán, hanem irányítója is volt. A kalandos regények íróinak fantáziája szürke mesemondás ahhoz képest, amit ez a kiváltságosan nagystilusu grand seigneur produkált. E pár sor csak tartalomjegyzéke lehet annak a színes, káprázatos nagyúri sportsman és mecénási életregénynek, amit Esterházy Miklós, egész Európa ünnepelelt „Niki grófja» végig élt.”³¹ Itthon számos egyesület vagy a lótenyésztést támogató intézmény alapításában részt vett: tatai magánlóversenyek (1863), pozsonyi lovaregylet (1864), bécsi lovaregylet (1866), Ausztriai Lótenyésztési Egylet (1869), rákosi rókakopófalka-társaság (1871), Bécs melletti telivérménes (1873), Lovaglók Egylete (1874), káposztás-megyeri vadászversenyek (1878), ausztriai méntelep (1885), állandó lókiállítás és -vásár a Práterben (1872), vadászlókiállítás a Nemzeti Lovardában (1874), „Lótenyésztés emelésére alakult társulat” és ügetőversenyzés (1876), tatai idomítótelep (1870-es évek), nyilvános versenypálya Tatán (1886) stb.

A lóversenyzés fejlődésében az Angliával kialakított kapcsolatok is nagy szerepet játszottak. Az Angliához való kapcsolódás több viszonylatban is jelentkezett: a magyar és osztrák lovaregyletek versenyszabályainak kidolgozása az angol Racing Rules alapján történt, de személyes kapcsolat is fennállt az angol klubbal Batthyány Elemér és Festetics Tasziló révén, akik ritka kivételként, külföldiként is elnyerték az angol Jockey Club (tiszteletbeli) tagságát. Szintén

29 Pesti Hírlap 1928, 883.

30 Bacher-Tuli 2020, 159–202.

31 Pesti Hírlap 1928, 876.

közvetlen kapcsolatot jelentett Francis Cavaliero,³² az osztrák Jockey Club titkára, aki éppen angliai kapcsolatainak is köszönhetően monarchiabeli pályafutását, a Monarchia pedig neki számos kiváló import lovát, többek között a híres Buccaner mént.³³ Egyúttal számos angol zsoké, tréner és egyéb istállóalkalmazott dolgozott és élt a Monarchiában, legjobb példa erre a Tatán vagy Alagon létesült angol kolónia. A versenylovakat, illetve tenyészállatokat is többnyire Angliából importálták, de mind az osztrák, mind a magyar úrlovasok (például Esterházy Miklós, Keglevich Béla, Karl Kinsky stb.) is előszeretettel lovagoltak angol versenyekben. Sok futtató lovait is Angliában idomították, egyszersmind futtatott is ott – erről tanúskodik Keglevich Béla angliai idomárjaival folytatott levelezése is, melyet a Magyar Nemzeti Levéltár őriz (MNL P 1446.). VII. Edward király pedig walesi herceg korában a Magyar Lovaregylet tiszteletbeli tagja volt, és előszeretettel látogatta a Monarchia versenypályáit.

-
- 32 A spanyol származású és angol születésű Francis Cavaliero tulajdonképpen nyelvtanárként került a Monarchia területére, először az Esterházy család hercegi ágának gyermekei mellett, majd Ferdinánd Miksa, és idős korában Rudolf főherceg mellett működött nyelvtanárként, az ötvenes évek közepétől pedig már az Esterházy-féle ozorai ménés vezetője volt, majd az állam számára intézte az angliai lóimportot. Cavaliero pályafutását az 1867-ben alakult osztrák Jockey Club versenytitkáraként, az első osztrák–magyar tenyésztési és versenyközlöny, a *Sportblatt* szerkesztőjeként, tehermeghatározóként és indítóként fejezte be 1882-ben. Fehér–Török 1977, 28.
- 33 Buccaneer fedezőménként szerzett igazán nagy érdemeket, utódai nemcsak a Monarchia, de Európa legrangosabb versenyének bajnoki címét nyerték el, köztük kilenc Osztrák–Magyar Derby és hat St. Leger első helyezetteje volt. Legismertebb utóda, Kisbér angol Derbyt és francia Grand Prix-t is nyert.

2. térkép, Lóversenykapcsolatok: Anglia és az Osztrák–Magyar Monarchia, forrás:

https://d-maps.com/carte.php?num_car=6029&lang=en;

letöltés dátuma: 2021. szeptember. 15.

Összegzés

A fenti elemzés alátámasztja, hogy ugyan volt központi, a kormányzat és a fővárosi egyesületek által is támogatott törekvés a versenyüzem fejlesztésére, ez mégis inkább egy-egy kulcsfigura erőfeszítéseinek köszönhetően terebélyesedett. A hálózatelemzés fogalomtárában ők az ún. erősen kapcsolt csomópontok. Kétségtelenül ilyen csomópont volt a korai időszakban gróf Széchenyi István, aki a futtatásokat annak minden szükséges apparátusával meghonosította, és a példaként bemutatott gróf Esterházy Miklós is. Az 1902. év versenyidényének mintajellegű elemzése is igazolta a lóversenyüzem hálózatjellegű működésének előzetes hipotézisét. A lóversenyelit viszonylag szűk körből került ki, ők a versenyzés több területén is jelen voltak, és bizonyított az egyesületi tagságok közötti átfedés. A teljes, a dualizmus egész korszakára kiterjedő, s minden

bizonytal a határokon is átívelő futtatói hálózat feltérképezése meghaladja e munka kereteit, azonban a jelen elemzés eredményei már elengedőek ahhoz, hogy a lóversenyzői társadalom további vizsgálatakor – a felderített folyamatokkal a háttérben – indokoltan lesz feltételezhető a hálózati működés, és vélhetően a mai lóverseny világa is hasonló felépítést mutat.

A társadalmi kapcsolatháló-elemzés módszereit történeti síkon természetesen csak szűkebb, a rendelkezésre álló források által megszabott keretek között lehet alkalmazni, miáltal az információknak csak a töredéke, azaz a dokumentált része kerülhet feldolgozásra. Mindazonáltal a kísérlet, a történelmi forrásokból végzett hálózatelemzés gyümölcsözőnek bizonyult, s további példákkal támasztotta alá a felső tízezret alkotó születési és vállalkozói elit összefonódását.

Hivatkozott irodalom

- Albert et al. 2017.** Albert Fruzsina – Dávid Beáta – Gerő Márton – Hajdu Gábor: Kapcsolathálózati tipológia és társadalmi integráció. In: Kovách Imre (szerk.): *Társadalmi integráció*. MTA TK Szociológiai Intézet – Belvedere Meridionale, Budapest–Szeged, 2017. 307–329.
- Bacher-Tuli 2020.** Bacher-Tuli Andrea: Esterházy Miklós versenylofutatói portréja a sajtó tükrében. In: Fabó Edit (szerk.): *Hazafiak voltak: Az ember, a hit és a történelem méltósága az 1867. évi kiegyezés utáni nemzeti ünnepeken*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2020. (A Magyarságkutató Intézet Kiadványai 14.) 159–202.
- Barabási 2008.** Barabási Albert-László: *Behálózva. A hálózatok új tudománya*. Helikon, Budapest, 2008.
- Düring-Eumann 2013.** Düring, Marten – Eumann, Ulrich: Historische Netzwerkforschung Ein neuer Ansatz in den Geschichtswissenschaften. *Geschichte und Gesellschaft*, 39. (2013) 1. sz. 369–390.
- Fehér-Török 1977.** Fehér Dezső – Török Imre: *A magyar lóversenyzés története (1827–1977)*. Natura, Budapest, 1977.
- Halmos 2005.** Halmos Károly: Hálózatok és hierarchiák a 19. századi üzleti életben. *Aetas*, 20. (2005) 1–2. sz. 44–52.
- Hoeller 1942.** Hoeller Móric: *Kincsemek. A Kincsem-ménes és Kincsem-istálló története*. Franklin, Budapest, 1942.

- Jantsch 1968.** Jantsch, Gustav: *Vollblutzucht und Turf in Österreich-Ungarn bis 1918*. Verlag G. Prachner, Wien, 1968.
- Krúdy 1925.** Krúdy Gyula: *Álmoskönyv. Tenyérfótlások könyve*. Athenaeum RT., Budapest, 1925. Online kiadás: <http://mek.oszk.hu/00700/00756/index.phtml>; a letöltés időpontja: 2021. szeptember 15.
- KSH 2020.** Agrárcenzusok. Hosszú idősorok. Szarvasmarha-, sertés-, ló- és juhállomány (1851–2019). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2020. https://www.ksh.hu/docs/hun/agraar/html/tab1_5_1_1.html; a letöltés időpontja: 2021. április 1.
- Pesti Hírlap 1928.** *A turf 50 éve a Pesti Hírlap tükrében. Az ötven éves Pesti Hírlap Jubileumi Albuma*. Légrády Testvérek, Budapest, 1928.
- Podmaniczky 1903.** Podmaniczky Gyula: *Magyarország állami és magánmésesei lótenyésztésének kézikönyve*. Pallas Részvénytársaság Nyomdája, Budapest, 1903.
- Raulff 2015.** Raulff, Ulrich: *Das letzte Jahrhundert der Pferde. Geschichte einer Trennung*. C. H. Beck, München, 2015.
- Széchenyi–Döbrentei 1828.** Gróf Széchenyi István – Döbrentei Gábor: *Pesti ló-versenykönyv 1828-ról*. Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató-Intézet, Pest, 1828.
- Wesselényi 1829.** Wesselényi Miklós: *A régi híres ménesek megszűnésének okairól*. Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató-Intézet, Pest, 1829.

Sajtó és évkönyvek

- Allgemeine Sportzeitung*. Wien, 1880–1922.
- Sportélet: a lótenyésztés és az összes sportágak közlönye*. Budapest, 1896–1924.
- Vadász- és Versenylap*. Budapest, 1858–1919.
- A Magyar Lovaregylet hivatalos évkönyve*. Pallas Részvénytársaság, Budapest, 1897–1919.
- MMM AI 8186. Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár, Agrártörténeti Iratok Gyűjteménye (AI) 8186., *Magyar Lovaregylet választmányi ülési jegyzőkönyvei*. 1877–1944.

Andrea Bacher-Tuli: The network of horse runners in the era of dualism

ABSTRACT: In the era of the dual monarchy following the Austro-Hungarian Compromise of 1867, horse races were important social events, characterised by a combination of public engagement of the ruling elite and mass entertainment. Behind the racing scene were the activities of the political-economic elite, whose influence extended throughout the Monarchy and beyond. By the beginning of the 20th century, a whole network of racecourses had appeared on the map, most of them located in the Kingdom of Hungary. These were run by various associations, whose members and officials overlapped in many respects, and were organised under the supervision of two central associations, either the Hungarian Jockey Club or the Austrian Jockey Club.

The expansion of the race industry was mostly due to the efforts of a few key players. In the terms of network analysis, these are known as strongly connected nodes. Such a node was undoubtedly Count István Széchenyi in the early period, who established the races with all the necessary apparatus, or Count Elemér Batthyány, who raised the standard of horse racing in Hungary to Western European standards. Count Miklós Esterházy, whose court connections are certainly not negligible in this respect, was also an important promoter of horse racing.

The establishment and operation of horse racing in rural areas – in addition to the natural conditions of the particular area – was often dependent on the connections of the running elite. By the turn of the 19th and 20th centuries, a racing system had developed in the Empire which was adapted to the western racing season, especially the German one, and thus enabled the Monarchy to become part of a larger racing network through the racing elite.

A sample analysis of the racing season of 1902 also confirmed the preliminary hypothesis of a network-like operation of the horse racing business.

KEYWORDS: horse racing, racetrack, network analysis, social elite, Count Miklós Esterházy, Hungarian Jockey Club